

FELSEFE DÜNYASI

2022/ YAZ/SUMMER Sayı/Issue: 75

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, süreli ve hakemli bir dergidir.

ISSN 1301-0875

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan
Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim
üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) Felsefe
Dünyası'nın Danışma Kurulu/Hakem Heyetinin
doğal üyesidir.

Felsefe Dünyası, her yıl Temmuz ve Aralık aylarında
yayınlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's
Index ve TÜBİTAK ULAKBİM/TR DİZİN tarafından
dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is
published biannually. It is indexed by Philosopher's
Index and TUBİTAK ULAKBİM/TR DİZİN since 2004.

Editör/Editor

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Celal Türer (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Levent Bayraktar (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Arş. Gör. Buğra Kocamusaoğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Alan Editörleri/Section Editors

Doç. Dr. Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Ata Az (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet Emre Dağtaşoğlu (Trakya Üniversitesi)

Doç. Dr. Sebile Başok Diş (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Doç. Dr. Nihat Durmaz (Selçuk Üniversitesi)

Dr. Mehtap Doğan (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Muhammet Çelik (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Dr. Kenan Tekin (Yalova Üniversitesi)

Dr. Nazan Yeşilkaya (Şırnak Üniversitesi)

Yazım ve Dil Editörleri/Spelling and Language Editors

Zehra Eroğlu (Ankara Üniversitesi)

Abdussamet Şimşek (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Ahmet Hamdi İşcan (Ankara Üniversitesi)

Fiyat/Price: 120,00 TL

Basım Tarihi : Temmuz 2022, 500 Adet

Adres/Address

Necatibey Caddesi No: 8/122 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 231 54 40

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/felsefedunyasi>

Hesap No / Account No: Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN: TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi / Design: Emre Turku

Kapak Tasarımı / Cover: Mesut Koçak

Baskı / Printed: Bizim Büro Matbaacılık
Zübeyde Hanım Mahallesi Sanayi 1. Cd. &, Sedef
Sk. 6/1, 06070 İskitler-Altındağ / ANKARA

Tel: 0(312) 229 99 28

DEWEY'İN DÜŞÜNCELERİNİN DARWİNCİ TEMELLERİ

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 75, Yaz 2022, ss. 57-73.

Geliş Tarihi: 25.02.2022 | Kabul Tarihi: 10.05.2022

Raşit ÇELİK* & Sibel KÜÇÜKYILDIRIM**

Giriş

Canlı doğası, tek hücreli organizmalardan bugüne kadar daha kompleks bedenler oluşturmaya ve beraberinde daha karmaşık işlem gücüne sahip zihin yapılarını geliştirmeye devam ederek süregelen bir değişim akışı olarak anlaşıldığında, hem insanın bir parçası olarak var olduğu doğanın işleyişi hem de bu işleyişin içindeki bir canlı olarak insanın yaşamına dair neler söyleyebilir? Özellikle insan, kendi düşüncesini üzerine düşünebilen bir canlı olarak dikkate alındığında kendi yaşantısına dair bir takım ahlaki sonuçlara varmak zorunda mıdır? Dahası, böylesine bir süreklilik içinde açıklanan doğanın bir parçası olmakla beraber artık geldiği noktada doğanın bu değişim akışını bilinçli eylemleriyle etkileme ve yönlendirme kabiliyetine sahip olan insan kendine, insanlığa, dünyaya ve tüm evrene dair sorumluluğu üstlenerek değişimin kontrolünü kendi ellerine almalı mıdır?

Elbette bu soruların soruluş biçimi, sorulara verilecek cevaplar ve bu cevapların insan için ortaya koyacağı sonuçlar evrim teorisi, yaratılış teorisi, tasarım teorisi ya da başka teoriler açısından farklılık gösterecektir. Bu çalışma ne bu sorulara cevap veren farklı teorilerin bir karşılaştırmasını ne de herhangi bir teorinin temel argümanlarının bir eleştirisini sunmayı amaçlar. Aksine bu çalışmanın amacı, özellikle yirminci yüzyılın önemli bir düşünürü olan John Dewey'in aslında bu gibi soruların odağındaki mesele-

* Bu çalışmada yazarlar eşit katkı sağlamıştır.

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-1171-3156, e-mail: rcelik@ankara.edu.tr

** Dr., Hacettepe Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-2241-3060, e-mail: sibelkucukyildirim@gmail.com

lere dair verdiği cevapların dayanaklarını ve bu cevaplardan hareketle oluşturduğu felsefi açıklamalarının bir analizini ortaya koymaktır.

Dewey, Charles Darwin'in teorisinin felsefenin bir takım geleneksel sorularına yeni cevaplar üretmek için sağlam bir dayanak sunabileceğini fark eden ilk filozof olarak tanımlanır.¹ Dewey özellikle *The Influence of Darwinism on Philosophy* adlı eserinde bu durumu açıkça ortaya koyar.² Saito Dewey'in *Demokrasi ve Eğitim* adlı eserinde artık olgunlaşmış Darwinci yorumunu açıkça ortaya koyduğunu vurgular, çünkü o yaşamı insanın çevreyle etkileşimi olarak ortaya çıkan davranışları ve deneyimleri üzerinden kendini yenileme süreci olarak ifade eder.³ Bu doğrultuda Dewey'in deneyim kavramının karakteristiği bireyin çevre ile etkileşimi olarak tanımlanarak, Darwinci düşüncenin Dewey üzerindeki etkilerinden biri olarak görülür.⁴

Aslında Darwin'in düşüncelerinin Dewey üzerindeki etkileri daha lisans eğitimi yıllarından itibaren görülebilir.⁵ Özellikle 1891 ile 1903 yılları arası Dewey'in evrimsel natüralizme dayalı görüşlerini şekillendirdiği önemli bir aralıktır.⁶ Bu süreçte bir yandan insanın biyolojik ve sosyal çerçevedeki eylemleri üzerinden bir natüralist etik yaklaşımı, diğer yandan ise insanın davranışlarında ve biyolojik evriminde düşünce ve zihnin rolü çerçevesinde bir natüralist mantık yaklaşımı oluşturma yolunda temel adımları atar.⁷ Dewey'in düşüncelerini olgunlaştırmaya devam ettiği bu süreçlerde James ve Peirce de önemli derecede yol gösterici olur. Fakat yine de, Scheffler'a göre, genel olarak Amerikan pragmatist düşüncesi üzerinde Darwin'in evrim teorisinin derin etkileri vardır.⁸

Dewey 1909 yılında, Darwin'in *Türlerin Kökeni* (*On The Origin of Species*) adlı eserinin yayınlanışının ellinci yıl dönümünde, Columbia Üniversitesinde bahar yarıyılında verdiği seminerlerde Darwin'in bilim ve felsefe üzerin-

- 1 Jerome A. Popp, *Evolution's First Philosopher: John Dewey and the Continuity of Nature* (New York: State University of New York Press, 2007).
- 2 John Dewey, *The Influence of Darwin on Philosophy* (New York: Henry Holt and Company, 1910).
- 3 Naoko Saito, *The Gleam of Light: Moral Perfectionism and Education in Dewey and Emerson* (New York: Fordham University Press, 2005).
- 4 Yajun Chen, "Between Darwin and Hegel: On Dewey's Concept of Experience," *Frontiers of Philosophy in China* 12, (2017): 104-119.
- 5 Larry A. Hickman, "Dewey's Theory of Inquiry," *Reading Dewey: Interpretations for a Postmodern Age* içinde, ed. Larry A. Hickman (Bloomington: Indiana University Press, 1998).
- 6 Horace S. Thayer, *Meaning and Action: A Critical History of Pragmatism* (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1981). Israel Scheffler, *Four Pragmatists: A Critical Introduction to Peirce, James, Mead and Dewey* (New York: Routledge, 2011). Sidney Ratner, "The Evolutionary Naturalism of John Dewey," *Social Research* 18, (1951): 435-448. Sidney Ratner, "The Development of Dewey's Evolutionary Naturalism," *Social Research* 20, (1953): 127-154.
- 7 Ratner, "The Evolutionary Naturalism." Ratner, "The Development."
- 8 Scheffler, *Four Pragmatists*.

deki etkilerini ele alır ve ardından görüşleri *The Influence of Darwinism on Philosophy* başlığıyla yayınlanır. Dewey bu eserinde, Darwin'in değişmez biyolojik türler anlayışının savunulabilir olmadığını göstermesi gibi, önceden belirlenmiş ya da değişmez doğruluk anlayışının savunulamaz olduğunu göstermeye çalışır.⁹ Dewey böylece özellikle katı ampirist yaklaşım gibi geleneksel felsefi yaklaşımların değişmez kabullerini eleştirerek, natüralizme dayalı ve değişim üzerine kurulu bir düşünce hareketini şekillendirmek ister.¹⁰ Dewey'in bu eseri pragmatizmin geleneksel yaklaşımlara karşı ortaya koyduğu yeni açıklamalar bakımından temel metinler arasında yerini alarak pragmatist düşüncenin seyri için de önemli bir kaynak oluşturur.¹¹ Yukarıda Scheffler'in görüşüyle de vurgulandığı gibi, Darwinci düşünceler ve gerekçelendirmeler Amerikan pragmatist düşüncesinin geleneksel felsefi tartışmalarda aldığı yeni tavrı göstermenin ve geleneksel yaklaşımların hatalarını ortaya koymanın önemli dayanakları olarak yer edinir.¹²

Genel olarak pragmatist düşünce ve özellikle Dewey, felsefi açıklamalar içinde uzun zamandır hakimiyetini koruyan düalist düşüncelerin savunulabilir olmadığını ve bu düşüncelerin kavramlarının yeterli açıklamalara imkan vermediğini göstererek yeni bir açıklama ve buna uygun kavramları ortaya koyma çabasına girer. Dewey özellikle özne-nesne ya da ideal-materyal gibi ayrımları mantık hatası ya da safсата olarak tanımlar ve doğruluk açıklamaları için büyük bir engel olarak görür.¹³ Dewey, Darwin'in görüşlerinden hareketle, insanın var oluşunu doğa ile etkileşim üzerinden devam eden ve bir süreklilik halinde ortaya çıkan tüm sonuçların toplamı olarak tanımlar ve böylece geleneksel açıklamaların ortaya koyduğu bir ikiliğin üstesinden gelmeye çalışır.¹⁴

Buraya kadar söylenenlerden hareketle, devam eden kısımlarda bu çalışma öncelikle, Darwin'in görüşlerini ve temel kavramlarını kısa ve genel bir çerçevede ele alacaktır. Ardından evrimsel açıklamaların Dewey'in düşüncelerinin dayanaklarında nasıl bir değişime yol açtığını gösterecek ve Dewey'in gözünden Darwin'i ortaya koyacaktır. Sonrasında Dewey'in Darwin yorumu üzerine inşa ettiği genel görüşlerini ve ilişkili en temel kavramları olan doğa, deneyim ve gelişim¹⁵ kavramlarını analiz ederek tartışacaktır. Son olarak, ortaya çıkan en genel resim içinde Dewey'in demok-

9 Hickman, "Dewey's Theory of Inquiry."

10 Catherine Kemp, "Dewey's Darwin and Darwin's Hume," *The Pluralist* 12, (2017): 1-26.

11 Kemp, "Dewey's Darwin."

12 Scheffler, *Four Pragmatists*.

13 John Dewey, *Experience and Nature* (Chicago: Open Court Publishing Company, 1925).

14 John Teehan, "Evolution and Ethics: The Huxley/Dewey Exchange," *The Journal of Speculative Philosophy* 16, (2002): 225-238.

15 Bu çalışma boyunca *gelişim* kavramı yalnızca Dewey'in *growth* kavramına karşılık olarak kullanılmıştır.

rasi düşüncesine dair bu temeller üzerine kurulu genel bir yorumla çalışma tamamlanacaktır.

Darwin ve Türlerin Kökeni

1830`lu yıllarda, Darwin biyoloji üzerine henüz çalışmaya başladığında, türlerin kökeni konusunda Avrupa`da uzun zamandır kabul gören türlerin ayrı ayrı yaratıldığına dair teori¹⁶ hakkında genel bir tatminsizlik hakimdir, çünkü bu teorinin tezleri jeoloji ve biyoloji alanlarındaki çalışmalardan elde edilen bilimsel verilerle çelişmektedir ve bu nedenle bir süredir bazı düşünürlerce sorgulanmaktadır. Darwin`in büyükbabası Erasmus Darwin, Comte de Buffon ve Jean-Baptiste Lamarck`ın da aralarında olduğu araştırmacılar evrim olgusuna ilişkin fikirlerini daha önce öne sürmüş olmalarına rağmen, 1859`da yayınlanan *Türlerin Kökeni* isimli eserinde Darwin evrim teorisini biyolojinin farklı alanlarından ayrıntılı kanıtları bir araya getirerek güçlü bir teori biçimde sunar.¹⁷ Darwin fikirlerini olgunlaştırırken meslektaşı Alfred Russel Wallace da bağımsız bir şekilde neredeyse aynı tür değişimi mekanizmasını keşfeder. 1858 yılında, Linnean Society tarafından düzenlenen bir toplantıda, Wallace ve Darwin türlerin değişimi mekanizması hakkındaki teorilerini açıklar ve takip eden yıl Darwin yirmi yıldan uzun süre boyunca üzerinde çalıştığı fikirlerini kitaplaştırır. Bugün evrim teorisinin yaygın şekilde Darwin`in eseriyle beraber anılmasının nedeni teorinin temellerini Wallace`dan önce ortaya koyması ve kitabında yer verdiği çok sayıda kapsamlı kanıtlar ile teorisine tam bir açıklama getirmiş olmasıdır.

Darwin, *Türlerin Kökeni`nin* başlarında, yaşamın akışına dair şu yorumu yapar:

... organik varlıkların ortak benzerliklerini, embriyonik ilişkilerini, coğrafi yayılışlarını, jeolojik ardılıklarını ve bunlar gibi diğer olguları gözlemleyen bir doğa bilimci, türlerin birbirlerinden bağımsız olarak yaratılmadıkları, ama çeşitler gibi, diğer türlerden geldikleri sonucuna varabilir.¹⁸

Darwin kitabın geri kalan kısmında bu teoriyi desteklemek üzere uzun uzun kanıtlar ve tartışmalar sunar. Darwin eserinde, gözlemediği örüntüyü değişim yoluyla türeme olarak adlandırır ve bu örüntüyü açıklamak için öne sürdüğü sürece doğal seçim adını verir.¹⁹ Darwin`in teorisi popülasyonların doğası hakkındaki dört saptamanın mantıksal bir sonucudur. (1) Popülasyonları oluşturan

16 Ayrı Yaratılış Teorisi olarak da adlandırılan bu teori, türlerin yakın zamanda ve bağımsız olarak yaratıldıklarını ve zaman içerisinde değişmediklerini öne sürmektedir.

17 Charles Darwin, *On the Origin of Species* (Oxford: Oxford University Press, 2008/1859).

18 Darwin, *On the Origin of Species*, 6.

19 Darwin, *On the Origin of Species*.

bireyler bazı ya da bütün özellikleri bakımından farklılık²⁰ göstermektedir; (2) bireyler arasındaki farklılıklar, en azından kısmen, ebeveynlerden yavrulara aktarılmaktadır; (3) her nesilde, bazı bireyler hayatta kalmak ve üremek bakımından diğerlerine göre daha başarılıdır; (4) bireylerin üreme ve hayatta kalmaları rastgele değildir, bireyler arasındaki farklılıklara bağlıdır.²¹

Dolayısıyla bireyler arasında hayatta kalmada ve üremede daha başarılı olanlar, ya da en elverişli farklılıklara sahip bireyler, genel populasyonun uyum başarısı yüksek bir alt grubunu oluşturur ve doğal olarak seçilen bu bireyler süreç içerisinde populasyonun genetik yapısında değişime, yani evrime neden olurlar. Darwin teorisinde uyum başarısını, aynı türün diğer bireyleri ile kıyaslandığında, bir bireyin doğanın koşulları altında hayatta kalma ve üreme başarısı ile ilişkilendirir ve bu başarılı bireyleri daha iyi uyum sağlayanlar olarak tanımlar.²² Kitabın sonraki baskılarında Darwin, Wallace'ın da önerisiyle, Herbert Spencer'dan aldığı *survival of the fittest* kavramını doğal seçilime eş anlamlı kullanarak düşüncesini daha etkili bir ifadeye dönüştürür.²³ Bununla beraber, bu kavramın ortaya koyduğu açıklamanın önemli bir özelliği bireyin bulunduğu çevreyle ilişkisini daha etkileşimli bir doğa anlayışı içinde ifade etmesidir. Kısaca Darwin'in görüşlerinde ön plana çıkan kavramları vurgulamak gerekirse, bunlar değişim, evrim, uyum, seçim ve çevre olarak ifade edilebilir. Darwin'in evrimsel görüşlerinin Dewey üzerinde bıraktığı etkide de bu kavramların izleri rahatlıkla görülecektir.

Dewey'in Gözünden Darwin

Dewey kariyerinin başlarında Hegel'in görüşlerinden önemli ölçüde etkilenir. Örneğin erken dönem çalışmalarından olan *Psychology* adlı esrinde bu etkiler rahatlıkla görülebilir.²⁴ Dewey burada insanı teleolojik bir yaklaşımla kendini gerçekleştirme yolunda mutlak bir hedefe doğru ilerleyen bir doğaya sahip öz olarak tanımlar ve daha sonra bu anlayıştan uzaklaşır.²⁵ Bu uzaklaşmanın en temel nedenlerinden biri Dewey'in düşüncelerinin Darwin'in görüşleriyle yeniden şekillenmiş olmasıdır.²⁶

20 Ya da varyasyon.

21 Darwin, *On the Origin of Species*.

22 Darwin, *On the Origin of Species*.

23 Michael Ruse ve Robert J. Richards, ed., *The Cambridge Companion to the Origin of Species* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009).

24 John Dewey, *Psychology* (New York: Harper & Brothers, 1887).

25 Saito, *The Gleam of Light*. Svend Brinkmann, "Dewey's Neglected Psychology: Rediscovering His Transactional Approach," *Theory & Psychology* 21, (2011): 298-317.

26 Ratner, "The Evolutionary Naturalism." Ratner, "The Development." Scheffler, *Four Pragmatists*. Thayer, *Meaning and Action*.

Aslında Dewey eski düşünüş biçiminden tamamen uzaklaşarak yeni bir arayışa girişmez. Dewey'in görüşleri Hegelci izleri kariyeri boyunca taşımaya devam eder.²⁷ Hatta Dewey bu durumu kendi eserinde de açıkça belirtir.²⁸ Dewey açısından ortaya çıkan daha çok, eski görüşlerini yeni bir dayanak üzerinde yeniden inşa etmektir. Başka bir ifadeyle, Hegelci kabullerini Darwinci düşünceyle yeni bir yoruma taşır. Kısaca Dewey görüşlerinde, Hegelci mutlaklıktan Darwinci deneyciliğe doğru bir değişim gösterir.²⁹ Dewey Darwinci düşünceyle yakınlaşırken Hegelci düşünceden uzaklaşmasının bir nedeni olarak temel argümanlarını son derece yapay bulmasını gösterir.³⁰

Bununla birlikte Dewey Hegel'in süreklilik üzerine açıklamasını son derece önemli bulur.³¹ Fakat bunun ötesinde, mutlak bir ideale doğru yönelen bir süreklilik üzerinden değil, doğanın akışı içinde her seferinde karşılaşılan yeni durumların deneyimlenmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir gelişim ve bu gelişimin yönelimini belirleyen bir organizma olarak insan yorumu Dewey'in Darwinci düşünceden hareketle vardığı bir sonuçtur. Bu doğrultuda, ortaya çıkan bu yeni yorumun sonuçlarını Dewey'in deneyim ve gelişim gibi en temel kavramlarında görmek mümkündür.³²

Buradan hareketle, Dewey'in Darwinci düşünceden hareketle şekillendirdiği düşüncelerine geçmeden önce, Dewey'in Darwin yorumuna ve bu yorumla birlikte geleneksel felsefi açıklamalara neden karşı çıktığına bakmak faydalı olacaktır. Böylece farklı bir cevap arayışında olduğu en temel felsefi problemlere dair hangi kavramlar üzerinden ve hangi dayanakları temel alarak yeni bir yorum getirmeye çalıştığı daha net görülecektir.

Dewey, Darwin'in felsefe üzerindeki etkilerini ele aldığı çalışmasının daha başında kabaca iki bin yıldır süregelen bir anlayışı eleştirirken aynı zamanda Darwin'in *Türlerin Kökeni* eserinin yeni bir çağın işareti olduğunu vurgular.³³ Dewey'e göre bu kadar uzun zaman boyunca, doğa ve bilgi felsefesine nihai ve değişmez olanın üstünlüğü anlayışı hakim olmuş ve değişimi bir kusur gibi görerek gerçeğin bir parçası saymamıştır. Dewey'e göre Aristoteles

27 Russell B. Goodman, *American Philosophy and the Romantic Tradition* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990). Saito, *The Gleam of Light*. Scheffler, *Four Pragmatists*.

28 John Dewey, "From Absolutism to Experimentalism," *John Dewey: The Later Works, 1925-1953, Volume 5: 1929-1930* içinde, ed. Jo Ann Boydston (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1984/1930).

29 Saito, *The Gleam of Light*. Scheffler, *Four Pragmatists*.

30 Dewey, "From Absolutism to Experimentalism."

31 Dewey, "From Absolutism to Experimentalism."

32 Chen, "Between Darwin and Hegel." Thayer, *Meaning and Action*. Christopher Perricone, "The Influence of Darwinism on John Dewey's Philosophy of Art," *The Journal of Speculative Philosophy* 20, (2006): 20-41.

33 Dewey, *The Influence of Darwin*.

ve ardından özellikle skolastik düşünürler, doğayı ve onun bileşenleri olan canlıları belirli nihai hedeflere yönelen tekbiçimli türlerden oluşan şekilde tanımlamışlardır ve bu durum doğa ve bilgi konusunda geleneksel bir görüş olarak hakimiyet kurmuştur.³⁴ Fakat Darwin'in bu eseri yeni bir düşünüş biçimi getirmiş ve hem bilginin mantığını dönüştürmüş hem de böylece insanın yaşamının ve değerlerinin yeniden ele alınmasını zorunlu kılmıştır.³⁵ Bu nedenle Dewey, *Türlerin Kökeni*'ni bu uzun yüzyıllara yayılan düşünüşe bir karşı çıkış olarak yorumlamak gerektiğini ifade eder.³⁶ Dewey net bir şekilde mutlakçı anlayışın daha fazla savunulabilir olmadığını iddia eder, çünkü artık bir yandan genel olarak bilime deneysel araştırma yöntemi hakimdir, diğer yandan ise toplum ve yaşam bilimlerine evrimci fikirler girmiştir.³⁷

Bununla beraber, Dewey Darwin'i geleneksel felsefeyi ilk sorgulayan olarak değil, uzun zamandır süregelen bir devrimin en son noktası olarak tanımlar ve bu devrimin önemli isimlerine özel bir yer verir.³⁸ Ona göre bu devrimin başlangıcı on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda şekillenen temel bilimlerdir. Kopernik, Kepler, Galileo ve onların devamı niteliğindeki düşünürler Darwin'e giden yolu mümkün kılmıştır. Dewey'e göre, Galileo'nun dünyaya dair açıklamaları ve Descartes'in fiziki nesnelere bir seferde ve mükemmel olarak değil de derece derece varoluşa geldiği açıklamaları gibi, Darwin'in eseri de benzer bir doğa anlayışını ortaya koyan devrimin bir parçasıdır.³⁹ Fakat bu süreçte Darwin'i ayrıştıran bir nokta şudur. Darwin felsefi tartışmalar açısından yaşam kavramını, değişim ilkesi ile bütünleştirerek zihin, ahlak ve yaşam başlıkları için yeni bir düşünüş biçimini mümkün kılar.⁴⁰ Ona göre bir yandan eski sorular ve cevaplar önemini yitirirken diğer yandan yeni sorular, yeni yöntemler ve yeni arayışlar bilimsel devrimle şekillenmiştir ve *Türlerin Kökeni* bu sürecin doruk noktasıdır.⁴¹ Kısaca Dewey, teolojik ve idealist açıklamalarda merkezi bir yeri olan mutlakçı ve mükemmeliyetçi yaklaşımların ortaya koyduğu değişmez ve nihai nedensel anlayışın Darwin'in görüşleriyle gelinen son noktada artık kaçınılmaz olarak önemini yitirdiği görüşündedir.

Doğa, Deneyim ve Gelişim

Buraya kadar değinilenlerden sonra Dewey'in Darwinci yorumunun kavramlarına ve açıklamalarına bakmak yerinde olacaktır. Öncelikle Dewey'in

34 Dewey, *The Influence of Darwin*.

35 Dewey, *The Influence of Darwin*.

36 Dewey, *The Influence of Darwin*.

37 Dewey, *The Influence of Darwin*.

38 Dewey, *The Influence of Darwin*.

39 Dewey, *The Influence of Darwin*.

40 Dewey, *The Influence of Darwin*.

41 Dewey, *The Influence of Darwin*.

doğayı nasıl açıkladığını görmek görüşlerinin diğer önemli kavramlarına daha kolay ışık tutacaktır, çünkü Dewey'in doğa anlayışı tüm görüşlerinin temelinde yer alır. Örneğin Teehan Darwin'i Dewey'in doğa açıklamalarının eş yazarı olarak tanımlar, çünkü Dewey'in değerler ve toplum meselesine yaklaşımında Darwin'in kalıcı izlerini görmek mümkündür.⁴²

Dewey'in Darwinci düşünceyle şekillendirdiği en önemli anlayışlardan biri doğa ve deneyim arasında kurduğu ilişkide görülebilir. Hatta bu ilişkide, yukarıda değinildiği gibi Hegel'den Darwin'e doğru seyreden dönüşüm ve sentezi de görmek mümkündür. Örneğin Chen, Dewey'in doğa ve deneyim anlayışını dinamik bir bütün içinde ve üç temel aşama üzerinden açıklar.⁴³ İlk olarak, deneyimin en alt basamağında bir organizma ile çevresinin etkileşimi ortaya çıkar. Buna göre bir organizma var oluşunu sürdürmek için bir yandan çevresini şekillendirirken diğer yandan da çevresine uyum sağlamak zorundadır. Bu aşamadaki ilişki bir çeşit uyuma ve uydurma ilişkisi gibidir. Bir organizma evrimsel açıdan ne kadar ileri seviyedeyse çevresini kendine uydurma çabası uyum gösterme çabasından o derece daha fazladır. İkinci aşamada ise, organizma ile çevre arasındaki sayısız ilişkinin sistematik bir bağa ulaşmasıyla bir anlam bütünü ortaya çıkar. Bu bütün sayesinde zihin daha karmaşık bir yapıya doğru gelişirken, bireysel deneyim daha anlamlı şekilde sürdürülebilir hale gelir. Son aşamada ise, Dewey'in birincil deneyim ile rafine deneyim ayrımında ortaya koyduğu daha karmaşık bir deneyim durumu ortaya çıkar. Buna göre birincil deneyimler tesadüfi tefekkür ya da derin düşünme iken rafine deneyimler sürekli ve düzenli olarak gerçekleşen derin düşünme-i sorgulamaları ifade eder. Bu aşamada bir organizma deneyimleri arasında daha kuramsal seviyede ilişkiler kurabilir ve böylece hem geleceğe dair daha güvenilir çıkarımlar ve öngörüler geliştirebilirken hem de beklenmedik yeni durumlara karşı daha kolay pratik çözümler üretebilir hale gelir.

Bu açıklamada da görüldüğü gibi kısaca deneyim, organizmaya çevre ile kurduğu anlamlı ilişkilerinden hareketle bilgi sağlar ve böylece karmaşık zihinsel becerilere sahip olan akıllı bir organizma çevreye daha hakim hale gelir. Başka bir ifadeyle, doğanın içinde bir organizma olan insanın var oluşu da aslında, bu görüşe göre, doğada etkileşimli bir sürekliliğin ortaya çıkardığı sürecin sonucudur. Dolayısıyla Dewey'in doğa anlayışında deneyimle birlikte her seferinde yeniden şekillenen doğanın ötesinde bir şeyden söz etmek mümkün değildir. Evrimsel gelişimi bakımından bulunduğu noktada insan, bu sürekli akışın içinde karmaşık zihinsel becerileriyle etkin şekilde yer alan bir organizmadır.

42 Teehan, "Evolution and Ethics."

43 Chen, "Between Darwin and Hegel."

Buradan hareketle Dewey'in bu natüralist evrimci doğa anlayışında, Ratner'in vurguladığı gibi, insan için doğa belirli zamansal, mekânsal ve biyolojik koşullar altında bilimsel sorgulamayı ortaya çıkaran sonsuz olaylar ve durumlar dizisidir.⁴⁴ Bu bakımdan Dewey'in bilimsel yöntemi ele alışına da değinmek yerinde olacaktır. Dewey'in tanımladığı haliyle bilimsel yöntem gözlem, hipotez, deneyim ve akıl yürütme sürecini içerir. Dewey bu yöntemi şu adımlar üzerinden detaylandırır.⁴⁵ Akıllı bir organizma olan insan ilk olarak bir zorluk durumunu hisseder, ardından bu durumun tanımlamasını yapar, sonra olası çözüm yolu önerir, devamında çözüm yolunu akıl yürütmeye dayalı olarak geliştirir ve son olarak gözlem ve deney yoluyla varılan sonucun kabulü ya da reddi bağlamında bir değerlendirmeye varır.

Aslında burada da görüldüğü üzere, Dewey'in doğa anlayışı fiziki gerçeklikle birlikte insanı ve insan zihninin kullanımını da kapsar.⁴⁶ Rafine deneyimler fikrinde değinildiği gibi, bilimsel düşünüş yöntemi rafine deneyimin gerçekleştiği ve böylece insanın gelişiminin ortaya çıktığı süreçtir. İnsanın bir parçası olduğu doğayı anlaması ve doğa ile anlamlı ilişkiler kurması üzerinden gelişimini sürdürmesi ancak böyle bir süreci deneyimlemesiyle mümkün görünmektedir. Böylece bilimsel yöntem üzerinden insan ile doğa arasındaki sürekli bağ anlamlandırılarak sürdürülmeye devam eder. İnsan bu yolla hem doğanın kanunlarına ve olgularına erişir hem de kendi yaşamına dair değerleri ortaya koyar. Dolayısıyla Dewey'in ortaya koyduğu şekliyle gelişim fikri temelde doğa anlayışına ve bu anlayış içinde tanımlanan insanın zihinsel becerileri üzerinden ortaya koyduğu anlamlı deneyimlere dayanmaktadır.⁴⁷

Dewey'in ele aldığı şekliyle akıl kavramı da insanın çevreyle zihinsel ilişkisinde ortaya çıkan sürekli gelişimi yönlendiren zihinsel güç olarak ifade edilebilir. Bu bakımdan akıl, insanın deneyimlerinin sonucu olarak bilgiye ulaşmasını mümkün kılar. Başka bir ifadeyle, insanın bilimsel yöntem üzerinden önceki deneyimlerinden vardığı sonuçları karşılaştığı yeni durumlarda da kullanarak değişimi anlamlı bir gelişime dönüştürerek varlığını sürdürmesi, ancak karmaşık zihinsel becerilerini rafine deneyimler yoluyla kullanabilmesiyle mümkündür. Bu görüş içinde insanı akıllı bir organizma olarak tanımlayan bu kabiliyettir. Yani akıl, organizmanın çevreyle olan etkileşimini yönlendirecek şekilde bir değişimi gelişim niteliğinde ortaya çıkarma ile ilişkilidir. Dewey evrimci düşünceden hareketle, değişimin her halükarda ortaya çıkacağını fakat akıllı bir organizma olan insan için

44 Ratner, "The Development."

45 John Dewey, "How We Think," John Dewey: The Middle Works, 1899-1924, Volume 6: 1910-1911 içinde, ed. Jo Ann Boydston (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1978/1910).

46 Saito, The Gleam of Light.

47 Dewey, Experience and Nature.

problemin bu değişimin hangi yönde seyredeceğini anlamlı şekilde kontrol edebilmek olduğunu savunur.⁴⁸

Bu bakımdan, insan deneyimden anlama ulaşma yoluyla bir gelişimi ortaya koyar. Fakat bu gelişim yalnızca bir deneyimden yeni deneyimlere yönelmek ya da yalnızca bir deneyimi bir başka deneyimle ilişkilendirmek değildir. Aksine, deneyimin her seferinde yeniden anlamlandırılması bir organizmanın yeni deneyimler üzerinde geçmiş deneyimlerinden edindiği öğrenmeler sayesinde bir kontrol kurabilmesi ve böylece içinde bulunduğu sürekli akışı yönetebilmesi anlamına gelir. Yani gelişim bu bakımdan, bilimsel düşünüş yöntemi üzerinden yeni deneyimleri yönetebilmesiyle ve karşılaştığı yeni durumlara karşı düzenleyici becerisini ortaya koyabilmesiyle şekillenen anlamlı bir değişimdir.

Bu noktada değinmek gerekirse, Dewey'in gelişim kavramına dair açıklamalara karşı bir eleştiri gelişimin hangi yöne doğru olduğunun belli olmadığı şeklindedir. Aslında bu eleştiri belirli sonlara ya da amaçlara doğru tanımlanan değişmezlik bakış açısıyla ilişkilidir. Aynı mutlakçı ve mükemmeliyetçi anlayışlara aldığı karşıt tavrında olduğu gibi, Dewey gelişim açıklamalarında genel görüşlerine uygun olarak önceden belirlenmiş bir yön ya da hedef belirtmez. Aksine, Dewey doğanın hiçbir amacı, sonu ya da yönü olmadığından hareketle, yalnızca sürekli değişim ve gelişim halinde olan ve sürekli evrilmeye devam eden bir doğa anlayışını vurgular. Bu nedenle doğayı da insanın gelişimini de belirli bir sonu olmayan bir süreç olarak tanımlar. Ona göre gelişim, insan yaşamının içinde bulunduğu çevresel koşullar altında ortaya çıkan her türlü etkileşimin sonuçlarıyla şekillenen evrimsel bir değişimi ifade eder. Dewey'in Hegel'den Darwin'e doğru seyreden düşünsel temellerinde değinildiği gibi, insana dair ahlaki idealler ve değerler bu değişim akışının evrimsel natüralist bakış açısıyla ve bilimsel yöntemin bu akışın gidişatını belirlemede insana verdiği kabiliyetle birlikte açıklandığında, gelişimin önceden belirlenmiş bir hedefe doğru olmadığı rahatlıkla görülebilir. Bu nedenle gelişim akıllı bir organizma için bir yandan çevreyle anlamlı etkileşimi üzerinden yaşanmasını yönlendirebilmesini, aynı zamanda diğer yandan da bu gelişimin aynı doğadaki değişimin akışında olduğu gibi durmaksızın devam eden bir süreç olduğunun farkında olmasını ifade eder. Kısaca gelişim organizmanın evrimsel değişimi akıllıca yönlendirmesidir ve aralıksız olan bu doğal süreç belirli bir sonuca değil sürekliliğe odaklıdır.

Yukarıda değinildiği gibi, gelişimin arkasında deneyim yer alır. Deneyimin her seferinde yeniden yapılandırılması ve anlamlandırılması organizmanın daha sonra karşılaşacağı deneyimleri başarılı şekilde kontrol etmesi-

48 John Dewey, "Time and Individuality," John Dewey: The Later Works, 1925-1953, Volume 14: 1939-1941 içinde, ed. Jo Ann Boydston (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1988/1940).

ni mümkün kılar. Dolayısıyla, deneyimden anlama ulaşma ve bu anlamı bir sürekliliğe çevirme becerisi organizmanın gelişiminin açıklamasını oluşturur. Yani vurgulandığı gibi bir süreklilik içine seyreden bir gelişim fikrinin tek yönü yine gelişimdir. Başka bir ifadeyle gelişim, sürekli ve sonu olmayan bir gelişim sürecinin kendisinden başka bir şey değildir.

Popp'un vurguladığı gibi, evrimsel açıklamaların detaylarını anlamaksızın Dewey'in gelişimin yöneliminin daha fazla gelişim olduğu ve benzer şekilde insan zihninin yöneliminin de zihnin daha fazla gelişimi olduğu argümanının tam olarak anlaşılması mümkün değildir.⁴⁹ Popp'a göre nasıl ki türler varlıklarını sürdürürebilmek için kendilerinde olumlu yönde değişiklikler yapmak zorundaysa, Dewey de zihnin ortaya koyduğu gelişimi benzer şekilde ifade etmektedir.⁵⁰ Bu nedenle Dewey'in gelişim kavramı da olumlu bir değer taşır. Yani gelişim, bir organizmaya zarar verebilecek yöndeki değişimler değildir. Gelişim, organizmanın var olma çabasında onu daha iyi duruma taşıyan değişimi ifade eder. Rafine deneyimler üzerinden ve bilimsel yöntemle varılan anlamlı sonuçlar ve böylece insanı doğa içinde daha çok kontrol sahibi yapan var olma süreci de bu noktadan bakıldığında gelişim fikrinin bir diğer açıklamasını vurgulamaktadır.

Sonuç Yerine

Dewey, Darwin'in felsefe üzerine etkilerini konu aldığı eserinde önemli bulduğu bir düşünüş hatasına değinir. Dewey bunu eski düşünüşün ya dizayn ya da şans olarak ifade ettiği problem olarak tanımlar.⁵¹ Dewey'in açıkladığı şekliyle, botanik, zooloji, paleontoloji ve embriyoloji alanlarındaki araştırmaların organik yaşama dair bulguları organizmaların çevreye adaptasyonlarını birçok boyutuyla göstermiştir.⁵² Bu alanlardaki tüm bulgular on sekizinci yüzyılın sonlarına kadar dizayn argümanı tarafından kullanılarak teist ve idealist açıklamaların bilimsel kanıtları gibi yorumlanmış, fakat Darwin'e gelindiğinde özellikle doğal seçim açıklaması bu yorumların hatasını göstermiştir.⁵³ Dolayısıyla Dewey'e göre, Darwin'den önce yaşama ve insana dair görüşler sınırlı kalmıştır. Bu bakımdan Darwin'in felsefe üzerindeki etkisiyle değişim ilkesi yaşama dair açıklamalara hükmederek yaşam, zihin ve değerlere dair yeni bir düşünüş şeklini ortaya çıkarmıştır.⁵⁴ Bu değişimi Dewey aynı Galileo'nun dünyaya dair yaptığı açıklamaya benzeterek, Darwin'in evrimsel ve deneyci fikirleri sayesinde yeni sorular sormanın

49 Popp, *Evolution's First Philosopher*.

50 Popp, *Evolution's First Philosopher*.

51 Dewey, *The Influence of Darwin*.

52 Dewey, *The Influence of Darwin*.

53 Dewey, *The Influence of Darwin*.

54 Dewey, *The Influence of Darwin*.

ve cevaplar aramanın düşünüş biçimini ortaya çıkardığını vurgular.⁵⁵

Perricone tarafından da ifade edildiği gibi, Dewey bu yorumuyla Darwin'in doğal seçim fikri üzerinden yaşama, değerlere ve zihne dair yeni açıklamalar yapmanın gerekliliğini göstermekte ve doğada gözlemlenen kümülatif değişime dair verilecek cevaplarda artık daha fazla dizayn açıklamasına yer olmadığını savunmaktadır.⁵⁶ Kısaca Dewey'e göre Darwin'in felsefe üzerindeki en önemli etkisi, Darwin'in en temel kavramları ve düşüncele-riyle düşünürleri felsefenin bazı en eski sorularını başka türlü sormak ve bu sorulara yeni cevaplar üretmek zorunda bırakmış olmasıdır.⁵⁷ Ratner'in de vurguladığı gibi, doğaya ve insana dair mutlakçı ve mükemmeliyetçi açıklamalara karşıt bir düşünüş şekli ortaya çıkmış ve böylece bilginin mantığı değişmek zorunda kalmıştır.⁵⁸

Bu doğrultuda Dewey eski sorulara karşı verilmesi gereken yeni cevapların dayanağı olarak Darwinci görüşleri temel alır. Yukarıda detaylandırıldığı gibi, doğanın sürekli ve sonu önceden belirlenmemiş olan bir değişim akışı halinde açıklanması ve insanın bu akış içinde evrimsel bakımdan geldiği oktada bilimsel düşünüş üzerinden anlamlı deneyimlerin sonucu olarak sürekli ve sonu önceden belirlenmemiş bir gelişim içinde açıklanması Dewey'in görüşlerinin Darwinci temellerini oluşturur. Natüralist ve deneyci dayanaklar Dewey'i bu düşünüş içinde özellikle gelişim kavramına götürür. Hook tarafından vurgulandığı gibi, Dewey bir gelişim filozofu olarak tanımlanabilir, çünkü görüşlerini olgunlaştırdıktan itibaren gelişim fikri tüm eserlerinin en temel dayanağı olmuştur.⁵⁹

Dewey'in buraya kadar detaylandırılan açıklamaları, aynı düşünüş biçimiyle insan yaşamına dair de birtakım değerlere varılabileceği sonucunu ortaya çıkarır. Yukarıda değinilen gerekçelendirmelerin ardından Dewey için en önemli görünen bir diğer sorun insan yaşamının toplumsal koşullarının, zihnin çevreyle etkileşimi üzerinden nasıl daha çok gelişime doğru yönlenebileceği üzerinedir. Bu gelişim ahlaki, siyasi ve zihinsel boyutların tümünde kendini gösterecek kapsamda bir gelişimdir. Dewey'in bu doğrultuda ortaya koyduğu açıklamalar onun demokrasi kuramında kendini gösterir.

Dewey düşünsel temellerini sağlam şekilde oturtuktan sonra kariyerindeki en etkili eserlerini ortaya koyar. Dewey'in olgunlaşmış felsefi tavrının en iyi şekliyle görülebileceği bir örnek *Demokrasi ve Eğitim* adlı

55 Dewey, *The Influence of Darwin*.

56 Perricone, "The Influence of Darwinism."

57 Dewey, *The Influence of Darwin*.

58 Ratner, "The Development."

59 Sidney Hook, "John Dewey: Philosopher of Growth," *The Journal of Philosophy* 56, (1959): 1010-1018.

eseridir.⁶⁰ Bu eserde özellikle görülmesi gereken vurgulardan biri demokrasinin bir siyaset kuramının çok ötesinde bir anlam taşıdığıdır. Bir diğeri ise, demokrasi fikrinin kendini meşrulaştırması için yine kendine uygun bir düzen ve bu düzenin insanlarını yetiştirmesi gerektiği düşüncesinin tersine, demokrasinin insan yaşamının evriminin bir sonucu olduğudur. Başka bir ifadeyle, insanın gelişimi demokrasi fikrini meşrulaştıran dayanaktır.

Dewey bir demokrasi düşünürü olarak anılır. Fakat onun demokrasiye dair düşüncelerinin arkasındaki yönlendirici değerler ve bakış açısı Dewey'i özellikle başkalarından ayırtıran temelleri içerir. Popp'un vurguladığı gibi, eğer Dewey'in düşüncelerindeki evrimsel argümanlar göz ardı edilirse sanki tüm görüşlerinin tek odağı demokrasi gibi görülebilir.⁶¹ Bu nedenle Dewey'i daha geniş bir bakışla ortaya koymak için onun yukarıda detaylandırılan gelişim fikri ile demokrasi fikrinin arasında kurduğu evrimsel bağı dikkate almak gerekir.

Aslında Dewey doğal olan ile evrimsel olan arasında bir uyumsuzluk olmadığı ve etik ile doğal ayırımının aslında insan ve doğayı düalist bir şekilde tanımlayan yanlış bir ayırmadan kaynaklandığını savunur.⁶² Dewey açısından insanın ahlaki yaşamı, onun doğal yaşamı ile toplumsal yaşamının birlikte evrimsel bir sonucudur. Bir toplumsal yaşam ideali olarak demokrasi fikri ise bu ilişkinin bir diğer sonucu olarak ortaya çıkar. Yani Dewey'in değişmezlik üzerine kurulu görüşlere karşıtlığında değinildiği gibi, insan ve insanı değerler ne doğal yaşamdan ne de toplumsal yaşamdan bağımsız şekilde gerekçelendirilebilir. Ona göre bu gerekçelendirmenin üzerine inşa edilmesi gereken temel, evrimsel gelişim fikrinde kendini gösteren insan doğasıdır.⁶³

Bu düşüncenin vurgusunu Dewey'in demokrasiyi bir yönetim biçiminden çok daha fazlası olarak belirtip, demokrasiyi esasen ortak bir yaşam tarzı ve ortak etkileşimli deneyim biçimi şeklinde tanımladığı ifadesinde rahatlıkla görmek mümkündür.⁶⁴ Dewey'in en çok alıntılanan sözlerinden biri olan bu ifade, onun demokrasi fikrinin neden bir siyaset teorisinden çok daha fazlası olduğunu gösterir. Bu görüşünün arkasındaki temeller de dikkate alındığında, demokrasi fikrinin Dewey açısından insanın doğal ve toplumsal yaşamının evrimsel bir sonucu olarak ve insanın bu anlamdaki gelişiminin sonucunda şekillenen bir değerler teorisinin parçası olarak görülmesi yanlış olmayacaktır. Bu doğrultuda, Dewey demokrasinin yaşamın tüm süreçlerine ve alanlarına yayılan bir toplumsal organizasyon biçimi

60 John Dewey, *Democracy and Education* (Middlesex: Echo Library, 2007/1916).

61 Popp, *Evolution's First Philosopher*.

62 John Dewey, "Evolution and Ethics," *John Dewey: The Early Works, 1882-1898, Volume 5: 1895-1898* içinde, ed. Jo Ann Boydston (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1972/1898).

63 Hook, "John Dewey."

64 Dewey, *Democracy and Education*.

mi olduğunu vurgular. Bu bakımdan demokratik bir yaşam biçiminde insani refaha, toplumsal ideallerin arkasındaki doğal ve gelişimsel temelleri kavrayarak ve toplumsal yaşamın problemlerini bilimsel düşünüş ve birlikteliğe dayalı ortak deneyimler üzerinden çözmekle ulaşılabilir.

Dewey ortak deneyimden bağımsız olarak sadece zihinlerde kurgulanmış bir ideal toplum uydurulamayacağına özellikle vurgu yapar.⁶⁵ Bu bakımdan Dewey bir toplumun ulaşması gereken bir ideal olarak demokrasi fikrine karşıdır. Onun bu görüşü değişmezlik düşüncesine karşıtlığında değinilen aynı gerekçelere dayanır. Çünkü Dewey'e göre demokratik bir toplum aynı doğa gibi sürekli değişim halinde olmalıdır. Bu değişimi gelişime çevirmek ise, birlikte deneyimleyen toplumun içinde bulunduğu koşulları anlamlı süreçler üzerinden yönetmesine bağlıdır. Buraya kadar değinilen tüm görüşleriyle uyumlu şekilde, Dewey bu bakımdan değişmezlik bakış açısıyla tanımlanacak *planlanmış* bir toplum anlayışına karşı çıkararak *sürekli planlayan* toplum anlayışını savunur.⁶⁶ Bu düşüncesi yine deneyim ve gelişim fikri üzerine kuruludur, çünkü önceden değişmez bir hedefe göre planlanmış bir toplum değişimin akışı içinde anlamlı deneyimlerin sonucu olarak ortaya çıkacak bir gelişim gösteremez ve gelişime engel bir durum ortaya çıkar. Fakat süreklilik anlayışıyla deneyiminden vardığı anlamlı sonuçlar üzerinden değişimine yön veren bir toplum ise, kendi tanımındaki gibi, demokrasiyi bir yönetim biçiminden çok daha fazlasına taşıyarak, ortak bir yaşam tarzı ve ortak etkileşimli deneyim biçimi şeklinde bir gelişime taşır.

Bu nedenle Dewey demokrasi fikrini bir yönetim biçimi tanımı içine sınırlandırmaz. Bunun da ötesinde demokrasiyi birlikte yaşamın ortak deneyimlerinin anlamlı sonuçları üzerine kurulu bir yaşam biçimi olarak görür. Yukarıda da detaylandırıldığı gibi, onun bu anlayışı açık şekilde Darwinci temellere dayanan doğa, deneyim ve gelişim kavramlarında ortaya çıkan görüşlerinin bir sonucudur. Son olarak vurgulamak gerekirse organizmadaki, çevredeki, organizma ile çevre etkileşiminden doğan sonuçlardaki ve daha da geniş bir bakış açısıyla tüm doğadaki değişim dikkate alındığında, Dewey için evrim durmaksızın devam eden bir akış içinde insana dair her şey de dahil olmak üzere doğanın tüm unsurlarıyla birlikte ortaya koyduğu gelişimdir. Bu nedenle insan yaşamına dair değerler ve amaçlar ancak insanın bilinçli şekilde gelişimine yön verme kabiliyeti üzerinden gerekçelendirilir. Demokrasi fikri ise bunun toplumsal yaşamdaki karşılığıdır.

⁶⁵ Dewey, *Democracy and Education*.

⁶⁶ John Dewey ve John L. Childs, "The Social-Economic Situation and Education," *The Educational Frontier* içinde, ed. William H. Kilpatrick (New York: Century Company, 1933).

Öz

Bu çalışma bir demokrasi filozofu olan John Dewey'in felsefi argümanlarının temelleri üzerine bir tartışma ortaya koymaktadır. Dewey'in görüşlerinde ortaya çıkan değişimin Charles Darwin'in ortaya koyduğu doğa ve yaşam açıklamalarıyla ilişkisi incelendikten sonra Dewey'in en temel kavramlarının bir analizi sunulmaktadır. Özellikle doğa, deneyim ve gelişim kavramlarının temelini oluşturan natüralist ve evrimci gerekçelendirmelerle Darwin'in Dewey üzerindeki etkisi tartışılmaktadır. Çalışma bu analiz ve tartışmanın ardından Dewey'in demokrasi düşüncesinin bir yorumuyla tamamlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Evrim, natüralizm, deneyim, gelişim, demokrasi

Abstract

Darwinian Foundations of Dewey's Thoughts

This work discusses the foundations of philosophical arguments of a philosopher of democracy, John Dewey. An analysis of Dewey's basic concepts is presented following an examination of the relation between the change that Dewey's thoughts undergo and Charles Darwin's explanations of nature and life. In particular, the influence of Darwin on Dewey is discussed by considering the naturalist and evolutionary justifications that provide a basis for the concepts of nature, experience, and growth in Darwin's thought. Finally, following this analysis and discussion, we present an interpretation of Dewey's notion of democracy.

Keywords: Evolution, naturalism, experience, growth, democracy

Kaynakça

- Brinkmann, Svend. "Dewey's Neglected Psychology: Rediscovering His Transactional Approach." *Theory & Psychology* 21, (2011): 298-317, <https://doi.org/10.1177/0959354310376123>.
- Chen, Yajun. "Between Darwin and Hegel: On Dewey's Concept of Experience." *Frontiers of Philosophy in China* 12, (2017): 104-119.
- Darwin, Charles. *On the Origin of Species*. Oxford: Oxford University Press, 2008/1859.
- Dewey, John. *Psychology*. New York: Harper & Brothers, 1887.
- Dewey, John. "Evolution and Ethics," *John Dewey: The Early Works, Volume 5, 1882-1898, Early Essays, 1895-1898 içinde*, ed. Jo Ann Boydston, 34-53. Carbondale: Southern Illinois University Press. 1972/1898.
- Dewey, John. *The Influence of Darwin on Philosophy*. New York: Henry Holt and Company, 1910.
- Dewey, John. "How We Think." *John Dewey: The Middle Works, 1899-1924, Volume 6: 1910-1911 içinde*, ed. Jo Ann Boydston, 177-356. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1978/1910.
- Dewey, John. *Democracy and Education*. Middlesex: Echo Library, 2007/1916.
- Dewey, John. *Experience and Nature*. Chicago: Open Court Publishing Company, 1925.
- Dewey, John. "From Absolutism to Experimentalism," *John Dewey: The Later Works, 1925-1953, Volume 5: 1929-1930 içinde*, ed. Jo Ann Boydston, 147-160. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1984/1930.
- Dewey, John. "Time and Individuality," *John Dewey: The Later Works, 1925-1953, Volume 14: 1939-1941 içinde*, ed. Jo Ann Boydston, 98-114. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1988/1940.
- Dewey, John ve John L. Childs. "The Social-Economic Situation and Education". *The Educational Frontier içinde*, ed. William H. Kilpatrick, 33-72. New York: Century Company, 1933.
- Goodman, Russell B. *American Philosophy and the Romantic Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- Hickman, Larry A. "Dewey's Theory of Inquiry." *Reading Dewey: Interpretations for a Postmodern Age içinde*, ed. Larry A. Hickman, 166-186. Bloomington: Indiana University Press, 1998.
- Hook, Sidney. "John Dewey: Philosopher of Growth." *The Journal of Philosophy*, 56, (1959): 1010-1018.
- Kemp, Catherine. "Dewey's Darwin and Darwin's Hume." *The Pluralist* 12, (2017): 1-26.
- Perricone, Christopher. "The Influence of Darwinism on John Dewey's Philosophy of Art." *The Journal of Speculative Philosophy* 20, (2006): 20-41.
- Popp, Jerome A. *Evolution's First Philosopher: John Dewey and the Continuity of*

Nature. New York: State University of New York Press, 2007.

- Ratner, Sidney. "The Evolutionary Naturalism of John Dewey." *Social Research* 18, (1951): 435-448.
- Ratner, Sidney. "The Development of Dewey's Evolutionary Naturalism." *Social Research* 20, (1953): 127-154.
- Ruse, Michael ve Robert J. Richards, ed. *The Cambridge Companion to the Origin of Species*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Saito, Naoko. *The Gleam of Light: Moral Perfectionism and Education in Dewey and Emerson*. New York: Fordham University Press, 2005.
- Scheffler, Israel. *Four Pragmatists: A Critical Introduction to Peirce, James, Mead and Dewey*. New York: Routledge, 2011.
- Teehan, John. "Evolution and Ethics: The Huxley/Dewey Exchange." *The Journal of Speculative Philosophy* 16, (2002): 225-238.
- Thayer, Horace S. *Meaning and Action: A Critical History of Pragmatism*. Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1981.